

3. Голюк О.А. Уровни развития диалогической культуры будущих воспитателей ДООУ и учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки / О.А.Голюк // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога. – Мозырь : УО МГПУ им. И.П. Шамякина, 2015. – С.124-130.
4. Колесник К.А. Організація колективної творчої діяльності молодших школярів у процесі мовленнєвої роботи на уроках рідної мови / Колесник К.А. // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 190-193
5. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / Н. Комарівська // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – Вип. 5. – С. 138-141.
6. Крутії К. Л. До питання розвитку мовних і мовленнєвих здібностей у дітей дошкільного віку / Актуальні проблеми дошкільної освіти в Україні: збірник наукових робіт / Укладачі Зданевич Л.В., Машкіна Л.А., Миськова Н.М., Пісоцька Л.С. – Хмельницький: ХГПА, 2017. – Вип. 13. – У 2-х ч. – Ч.І. – 216 с. – С. 172–178.
7. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід’ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
8. Лапшина І.М. Формування мовленнєвої компетенції майбутніх вихователів дошкільних закладів з урахуванням умов полімовного середовища // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – №13 (272) Липень. – Частина 1. – Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – С. 190-197.
9. Любчак Л.В. Використання технології тренінгу в формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Зб. наук. пр. – Вип. 47. – Київ-Вінниця, 2017. – С.70-75.
10. Нова українська школа/ <http://nus.org.ua/articles/rankova-zustrich-shho-tse-i-navishho/>
11. Столяренко Л. Основы психологии / Л.Д.Столяренко. – Ростов-На-Дону, 1997. – 327 с.

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

О. Антонюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.П.Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

HISTORICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMING KNOWLEDGE ABOUT THE NATURAL CONCEPTS OF SENIOR PRESCHOOLERS

O. Antonyuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті порушуються проблеми формування природничих уявлень дітей старшого дошкільного віку в контексті історичного поступу. Особлива увага звертається на прогресивні думки класиків щодо формування природничих знань дітей. Проектну діяльність названо інноваційною технологією формування природничих уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: природничі уявлення, діти старшого дошкільного віку, метод проектів.

Abstract. *The problems of forming natural concepts of senior preschoolers in the context of historical advancement are raised in the article. Particular attention is drawn to the progressive thoughts of the classics about the forming children`s natural knowledge. The project activity is called the innovative technology of forming natural concepts of senior preschoolers.*

Key words: *natural concepts, senior preschoolers, method of projects.*

Формування природничих уявлень дітей, розширення їх кругозору та виховання екологічно-доцільного ставлення до природи була, є і залишається предметом дослідження багатьох педагогів минулого і сучасності. Так, Я.А. Коменський, Й.Г. Песталоцці,

К.Д.Ушинський, В.О. Сухомлинський наголошували на винятковій ролі природи у формуванні картини світу дитини. Збудження думки дитини, як вважав Й.Г. Песталоцці, можливе лише в результаті поєднання відчуттів різних аналізаторів [0]. За Я.А. Коменським, все, що тільки можна сприймати, треба давати для сприймання чуттям, а саме: видиме - для сприймання зором, чутне - слухом, запахи - нюхом, те, що підлягає смаку - смаком, доступне дотикові - через дотик. Якщо які-небудь предмети відразу можна сприйняти кількома чуттями, нехай вони відразу ж так і сприймаються [0].

К.Д. Ушинський зазначав, що дитина мислить формами, кольорами, звуками, відчуттями взагалі, і той, хто захотів би змусити її мислити інакше, даремно й шкідливо насилував би дитячу природу. На думку педагога, «необхідно сформувати у дітей навичку дивлятися, вдумуватися в об'єкт вивчення, а не ковзати його поверхнею, тому педагог, який бажає що-небудь міцно закарбувати в пам'яті дитини, повинен турбуватися про те, щоб якомога більше органів чуття – око, вухо, відчуття м'язових рухів, і навіть, якщо це можливо, нюх і смак взяли участь в акті запам'ятовування» [7, 251-266].

В.О. Сухомлинський стверджував, що сприймання предметів природи за допомогою різних аналізаторів пробуджує у дітей інтерес та бажання їх пізнати. Організуючи сприймання дітьми природи, В.О. Сухомлинський радив пам'ятати, що розглядати кожен квітку і кожен пелюстку, крильце метелика і пушинку, що впала з тополі, – це теж бачення природи, дуже важливе і необхідне для того, щоб думати про неї, правильно розуміти її і правильно ставитися до неї. Але є в понятті «природа» і щось значніше: вона єдине ціле. У цьому цілому – своя гармонія і постійність, взаємозв'язки і залежність... Треба вчити дітей розуміти природу як єдине ціле, бачити єдність людини і природи [6].

Теоретичні аспекти проблеми формування природничих уявлень у дітей дошкільного віку висвітлено у дослідженнях А.І.Васильєвої, М.К.Ібрагімової, Л.В.Іщенко, Н.М.Кот, Н.В.Лисенко, Г.С.Марочко, З.П.Плохій та ін. Науковці зазначають, що у дітей цієї вікової категорії розвинена особлива чутливість до впливів довкілля, різноманітних емоційно-образних стимулів. Так, на думку Н.В. Лисенко, дошкільники здатні активно засвоювати знання про елементарні взаємозв'язки в природі. До них педагог відносить: елементи наукових знань про основні екологічні фактори в розвитку живої природи (світло, температуру, вологу, поживність ґрунту) та очевидні взаємозв'язки і залежності; уміння класифікувати живу природу на основі безпосереднього сприйняття та аналізу зовнішніх ознак, способів взаємодії із середовищем та особливостей живлення. Таким чином, у дошкільному віці формуються первинні екологічні знання, що виникають як результат взаємодії з природою, існують у вигляді системи, мають бути усвідомлені особистістю, зорієнтовані на певну дію.

Сприйняття природи розглядається і в рамках вияву внутрішньої сутності об'єктів природи через своєрідність їх зовнішніх характеристик. За результатами досліджень З.П.Плохій, об'єкти та явища природи завдяки своїй виразності й динаміці привертають увагу дітей раннього та переважно молодшого дошкільного віку. У старшому дошкільному віці діти разом із дорослими створюють екологічні моделі, доцільність яких зумовлена розмаїттям природних явищ, змінністю й циклічністю сезонних ознак, прихованістю причинних зв'язків [4, 20].

Аналіз сучасного стану організації навчального процесу в дошкільній освіті свідчить про те, що формування елементарних природничих уявлень та основ екологічної культури дітей здійснюється в старшому дошкільному віці та потребує використання спеціальних методик, які б уможливили одночасний вплив на емоційну, когнітивну та діяльну сфери особистості, сприяли б включенню дітей до активних форм взаємодії з природою. Спеціалісти багатьох країн особливий інтерес виявляють до таких форм організації навчально-виховного процесу, які б сприяли ефективній екологічній підготовці, закріпленню знань, умінь, навичок у процесі організації практичної діяльності з дітьми. Таким чином, ефективність процесу формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку залежить від органічного поєднання знань із чуттєвим сприйняттям. Така єдність та результативність цього процесу досягається лише за умови залучення дітей до

безпосередньої практичної діяльності у природі, яка за своїм характером має бути непрагматичною, спрямованою на об'єкт природи як рівноправний суб'єкт взаємодії. З огляду на вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, засвоєння ними змісту освіти, зокрема екологічної, повинно відбуватися шляхом активної пізнавальної діяльності, через використання активних методів пізнання. На думку багатьох педагогів, одним з найефективніших методів навчання і виховання є метод проектів.

Метод проектів не є принципово новим у світовій педагогіці. Він виник ще в 20-х роках ХХ століття в США. Його називали також методом проблем і пов'язували з ідеями гуманістичного напрямку в філософії та освіті, розробленими американським філософом і педагогом Дж. Дьюї, а також його учнем В.Кілпатриком. У вітчизняній педагогічній науці метод проекту трактувався як метод навчання, при цьому позитивні сторони застосування цього методу в процесі виховання не були достатньо оцінені і як наслідок цей метод не використовувався у виховній практиці.

Використання методу проектів у навчально-виховному процесі дозволяє знайти розумний баланс між науковими і практичними знаннями, вміннями та навичками, розумно організувати самостійну діяльність дітей – індивідуальну, парну або групову, поєднати різноманітні методи, засоби навчання, інтегрувати знання, вміння з різних галузей науки, техніки, творчості. Таким чином, суть проектної технології - стимулювати інтерес вихованців до певних проблем, що передбачають оволодіння визначеною системою знань, та через проектну діяльність, яка спрямована на розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування набутих знань. Від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з емпіричним досвідом, дотримуючи відповідного їх балансу на кожному етапі навчання.

Еколого-виховна робота організована у вигляді проекту передбачає: детальний аналіз ситуації, стану, у якому перебуває природа чи окремий її об'єкт; визначення напрямів та завдань проекту, спрямованої на формування готовності надання допомоги природі, виховання активної екологічно доцільної поведінки в природі. Робота над екологічним проектом сприяє забезпеченню дітей живою творчою діяльністю і покликаний задовольнити їхні інтереси, природну активність, ініціативу. Ефективний вибір завдань забезпечує її яскравість та оригінальність. У таких проектах діти беруть активну участь, висловлюють свої думки, припущення, шляхи розв'язання тих чи інших завдань. Проекти вирізняються тематикою, змістом та тривалістю виконання: довготривалі (протягом 6-8 занять), середньо тривалі (3-4 заняття) і короткотривалі (1-2 заняття). Як підтверджують результати експериментальної роботи, довготривалі проекти доцільно пропонувати для виконання на весь колектив методом сіткового графіку. За цих умов учасники розподіляються на групи, визначаються форми, методи роботи.

До етапу планування варто залучати не тільки дітей, але й, батьків. Цей етап передбачає ознайомлення зі схемою роботи, складання пам'яток, листівок, телеграм, інструктажів, карт, маршрутів тощо. Від якості планування залежить успіх усієї виховної справи. Правильно складений план як програма майбутніх дій, важливість яких мають усвідомити вихованці, визначить напрям роботи, головні завдання, забезпечить їх комплексне вирішення. Третій етап – організація безпосередньої діяльності. Ним передбачена реалізація завдань виховної справи: проведення спостережень, виконання розвідок, підготовка матеріалів виховної справи, трудова діяльність. Підведення підсумку роботи – це своєрідний результат, звіт, який проводився у формі свята, концерту, засідання, включає організацію виставок, нагородження учасників, оголошення плану наступних дій, складання графіків чергувань тощо. Одночасно виготовлялися стінні газети, організувалися виставки малюнків та прозово-поетичних творів, написаних дітьми у процесі виконання проектних видів діяльності.

Як підтверджують результати нашого дослідження, використання проектів дає змогу організувати діяльність, кожен етап якої самостійно планується дітьми. Це ефективний засіб розвитку ініціативи, творчості, впливу на емоції дитини, її пізнавальні можливості, формування

основ дбайливого ставлення до природи. Специфіка таких заходів у тому, що вони орієнтують вихованців на пошуково-дослідну діяльність, забезпечують реальну можливість і необхідність активної праці в природі, враховують їх потреби, інтереси, вікові та індивідуальні особливості, сприяють розвитку емоційно-цінних, пізнавальних, вчинково-діяльнісних установок, забезпечують безпосередню взаємодію дитини з природою, активну працю, і головне – об'єднують зусилля дорослих і дітей, спрямованих на розвиток здатності розуміти, відчувати, оберігати природу і творчою працею намагатись примножувати і покращувати її.

Формування у дітей цілісної картини світу – одне із найважливіших завдань дошкільного дитинства. Перші питання дитини стосуються світу, у якому вона живе, Землі як середовища існування. Дитина розрізняє близьких і чужих людей, предмети і об'єкти, які оточують її вдома, у групі дитячого садка, на вулиці. Дитина пізнає світ за принципом: що бачу, з чим дію - те й пізнаю. У старшому дошкільному віці дитина, як і раніше, дивиться на світ широко відкритими очима, частіше і сміливіше досліджує перспективу, пізнає довкілля. Дітям все цікаво, їх все вабить і приваблює. Їх пізнавальні потреби можна виразити словами: «Хочу все знати».

Базова програма розвитку дитини дошкільного віку передбачає, що старший дошкільник повинен мати елементарні уявлення про природне довкілля: життя на планеті Земля; вплив Сонця на воду, ґрунт, рослини, тварин, повітря; властивості та стани повітря і води; сезонні та природні явища; багатоманітність тваринного і рослинного світу; діяльність людини та її вплив на екологію, первинні астрономічні поняття (Космос, Всесвіт, планета тощо). Крім того, у мовленнєвій діяльності дошкільник повинен вживати слова, пов'язані з описом деталей та елементів ландшафту, географічні назви місцевостей, гір, річок, які мають загальну характеристику або знаходяться у місцях проживання дітей (Горинь, Устя, Карпати, Дніпро, Чорне море тощо), використовувати назви частин доби та днів тижня, часових відрізків. Завдання педагога - на окремих темах сформувані у дітей допитливість, пізнавальну ініціативу, вміння порівнювати (розрізняти і поєднувати) речі і явища, встановлювати прості зв'язки й відносини між ними, розширювати світогляд дітей, формувати географічні уявлення і створювати для цього такі умови, щоб діти могли ступити за межі вже засвоєного оточення і почати цікавитися «всім на світі».

Таким методом виявився метод проектів, як найбільш оптимальний шлях залучення дітей до еколого-виховної діяльності, розвитку їх активної природоохоронної позиції, формування нового типу взаємин з природою – дбайливого. Метод екологічного проектування має забезпечити необхідні умови для успішної реалізації завдань формування екологічної культури особистості.

Список використаних джерел:

1. Коменский Я.А. Великая дидактика / Я.А.Коменский. – М. : Просвещение, 1995. – С. 161-637.
2. Грошовенко О.П. Екологічне проектування як метод організації навчально-пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку / О.П.Грошовенко // Молодий вчений. - № 3 (18) Березень. – 2015. – С. 85-89.
3. Грошовенко О.П. Світоглядно-екологічний підхід до змісту природничої освіти в школі I ступеня / О.П.Грошовенко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2017. – Вип 2.(88). – С.96-100.
4. Плохій З.П. Виховання екологічної культури у дітей дошкільного віку / З.П.Плохій. – К. : Дошкільне виховання. – 356 с.
5. Проектна технологія // Освітні технології : навч.-метод. посібник / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін. ; за ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К., 2003. – С. 148-162.
6. Сухомлинський В.О. Школа і природа / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. Т.5. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 536-551.
7. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори : у двох томах. Т.2. Проблеми російської школи / упор. Е.Д. Днепров. – К. : Рад. шк., 1983. – 360 с.
8. Хрестоматія по возрастной и педагогической психологии / под ред. И.И. Ильцова, В.Я. Ляудис. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 292 с.